

ADATTÁR.

ADATOK BALASSA BÁLINTRÓL.

Első közlemény.

Évek során át gyűjtöttem az adatokat legkiválóbb régi lyrikusunkra : Balassa Bálintra. Anyagul kívántak szolgálni azok egy majdan megírandó teljesebb életrajzához. Közben — éppen a napokban — nem csekély öröömre megjelent ez az életrajz Erdélyi Pál dr. tollából, a Magyar Történelmi Életrajzok 1899-ki évfolyamában. E meleg tárgy szeretettel és lendületesen megírt életrajz egyelőre szükségtelessé tette hasonló munkának egyhamar való közrebocsátását; de nem tette szükségtelessé a Balassára vonatkozó adatoknak további szorgalmas gyűjtögetését. Erdélyi az eddig nyilvánosságra bocsátott adatokon kívül leginkább a Balassa családnak a m. n. Muzeumban letéteményezett levéltárából merített. Ez a sok viszontagságon keresztül ment levéltár kétségkívül sok becses anyagot tartalmaz, de éppen Bálintra és korára igen fogyatékos.

E hiányt és fogyatékoságot kívánom pótolni adataimmal, melyeket jobbra a m. kir. Országos Levéltár különböző gyűjteményeiből szedtem össze. De hiteles helyi, és vármegyei levéltárakból böngészett adatokat is talál az érdeklődő. Egész terjedelemben csak a főbbeket, jellegzeteseket adom; a többit, általában az adatok nagy részét csak rövid kivonatokban. Aki a tárggyal behatóbban kíván foglalkozni, a regeszták mellett feltüntetett levéltári jelzetek alapján rá találhat magokra az iratokra is.

1. 1571. Balassa János és gyermekei *Bálint*, Ferencz, Mária, Judit, Anna a Lukavecki Mártontól szerzett falut 1400 értért Churhaj Gergelynek örökre eladják. (Garam szt.-ben. konv. Extract. protoc. litt. D. pag. 356.)

2. *Bécs*, 1575. jan. 12. Miksa király jóváhagyja, hogy Jánoky Péter *Balassa János* kir. főajtónálló mestert és *fiát Bálintot* adoptálta

s őket nagytúri (Hont) birtokában örökösivé tette. (Kivonatos bejegyzés Lib. reg. III. köt. 2010. 1.)

3. 1576. Balassa János és fia *Bálint* beiktatásának Nagy Tur (Hont) faluba ellentmond Beniczky Ferenczné Jákófi Kata és első férjével Koháry Imrével nemzett fia Péter. (Garam szt.-ben. konv. Protoc. extract. Litt. E. pag. 170.)

4. 1577. Poruczky György tilalmazza Bukovy alias Lehoczky András királylehotai külső porcióinak eladásától, *Balassa Bálint* ellen mondásával. (Liptó vármegye levéltára. Protoc. protest. VII. fasc. -31. sz.)

5. 1578. *Balassa Bálint* nagyszombati egész házát 1300 ftért elzálogosítja Erdődi Pálffy Tamás palotai kapitánynak. (Eszterg. kptlan. Lib. 6. Nro 1578. fol. 515.)

6. 1578. Az országbíró Szkárosi András felperest bizonyos hatalmaskodási perben, *Balassa Bálint* alperes kérésére új pörbe idézteti. (Eszterg. kptln lt. Capsa 38. fasc. 8. Nro 27.)

7. 1578. Felhívó parancs *Balassa Bálint* kérésére Szkárosi Györgyhöz, hogy a kameniczi vár jövedelmeivel számoljon el. (Garam Szent-benedeki konv. ltára Prot. E pag. 317 és fasc. 127. pos. 10.)

8. 1578. *Balassa Bálint* kérésére Szkárosi György pörbe idéztetik. (Garam szent-benedeki konv. lt. Prot. E. pag. 349.)

9. 1578. Tanuvallatás *Balassa Bálint* ellen Szkárosi György megveretése és szabad utlevél ellenére történt bebörtönözése tárgyában. (Garam szent-benedeki konv. lt. Prot. E. pag. 352 és Elench I. fasc. 129. pos. 38.)

10. 1578. Tiltó-idéző levél *Balassa Bálint* részére Vidffy Pál ellen a Nagy Csalamia falubeli egész birtokrész tárgyában. (Garam szt.-ben. konv. Prot. E. pag. 351 és Elench I. fasc. 101. pos. 48.)

11. 1578. Szent Iványi János, Zsigmond és István pere *Balassa Bálinttal*, valamint Vercibe és Plostin Illanov községek lakosaival 12 bárány elhajtása miatt. (Liptó vmegye ltára. lib. process. fasc. IV. Nro 20.)

12. 1578. Királylehotai Lehoczky Lénárd pere *Balassa Bálint* juhászaival: Cservenka Hriczczel és Andrással a Lehoczky János király lehotai mezejének lelegeltetése miatt. (Liptó vármegye ltára lib. process. fasc. IV. Nro 8.)

13. 1578. Lehoczky Lukács leánya Jusztina Liptó vármegye előtt protestál *Balassa Bálint* ellen királylehotai porciójának elfoglalása miatt. (Liptó vm. lt. Protoc. protest. fasc. VII. Nro. 47.)

14. 1578. Dedinszky Jakab, Lehoczky János, Menyhért, András és László pöre *Balassa Bálint* és Hosszutóty Ferencz ellen a kislehotai Velka luka rét elfoglalása miatt. (Liptó várm. lt. Prot. process. fasc. IV. Nro 11.)

15. 1578. *jul. 1.* A király véleményt kíván a pozsonyi kamarától, hogy *Balassa Bálint*ra a Göppel Dánielen elkövetett hatalmaskodásért milyen büntetés szabandó (Ben. resol. 1578. *jul. 1.*)

16. 1578. *jul. 21.* A bécsi udv. kam. megparancsolja a körmöczi kamaragrófnak és Strasser Farkas csász. jövedelmi beszedőnek, hogy azt az évi 300 frtot, mely Liptóújvár gondozásáért Balassa Jánosnak ren-

deltetett, B. János halálával örököseinek s nevezetesen *Balassa Bálint*nak a szokott módon továbbra is fizesse ki. (Hivat. más. Pozsonyi kam. iratai III. sorozat 37. csomó.)

17. 1578. okt. 20. A király véleményt kíván a kamarától és jogügyigazgatótól a *Balassa Bálint* által Göppel Dánielen elkövetett sértés dolgában. (Ben. resol. 1578. okt. 20.)

18. 1579. *Balassa Bálint* tilalmazza Liptó vármegye előtt a királylehotai Lehoczky családot az ujbárai várhoz tartozó erdőben való vadászattól. (Liptó vm. lt. Protoc. protest. fasc. VII. Nro 49.)

19. 1579. Potturnyai András és Károly protestálnak *Balassa Bálint és Ferencz* ellen a vavriszoi határhoz tartozó Hresoroveg nevű terület erőszakos elfoglalása miatt. (Liptó várm. ltára Protoc. protest. fasc. VII. Nro 64.)

20. 1579. Szent Iványi Kristóf és János perbe idéztetik *Balassa Bálintot* és Ferenczet az illanói és dovalói jobbágyaik által Szent Ivány és Német Poruba területére eszközöltetett betörés és ott Juvorovich nevű földrésznek elpusztítása miatt. (Liptó várm. lt. Prot. process. III. Nro. 50.)

21. Bécs, 1579. márcz. 13. *Az alsó ausztriai kamara levele Balassa Bálinthoz a liptóújvári vár kiépítése iránt.* Unsern Dienst in freundlichen guten Willen zuvor wohlgeborner besonder lieber Freund und Herr. Die Für. Durch. Erzherzog Ernst zu Österreich, unser gnädigster Herr haben uns über Euer gehorsames Supplicieren darumben Ir um Fertigung eines Willbriefes, damit Ihr deren eueren Vater weiland Hern Joann Balassi beschehenen Bewilligung nach die Baufälligkeit am Schlosz Neuheisel Euer Pfandinhabung zuwieder für die Hand nehmen mogt durch Decret vom neunten Martii dito gegenwärtiges Jahr gnädigst zuverstehen geben.

Dieweil befunden wird als hievor ermelter Euer Vater um Besicht und Besserung dieser Baufälligkeit auch angehalten, dasz, der hölzernen Schrott, welcher das Schlosz inhalber des Wassergraben umficht gar baufällig und zum Theil ganz eingefallen, also dasz die Besserung nicht wohl umgangen werden mag, sich auch der Baukosten auf einen neuen hölzen Schrott dem beschehenen Überschlag nach in die dreitausend Gulden; aber wo er gemauert wurde, ungeferlich um zwei oder dreihundert Gulden mehr erstrecken und ein immerwährend Gebau sein wurde, und nun dazumal die Für. Durch. Ertzhertz. Carl zu Österreich auch unser gnädigster Herr, Inhalt Befehls vom 23. Februarii des fünfundsiebtzigsten Jahres in Zurichtung eines gemauerten Schrottes, weil Euer Vater den Unkosten darauf darzuleihen sich erboten gnädigst bewilligt, aber solches Gebau Euerm Anzeigen nach um Euers Vaters Schwachheit willen unverricht bleiben sein soll. So haben demnach Herr Fürst. Durch. mit Gnaden verwilligt, dasz vermelter massen ein gemauerter Schrott gemacht und der Unkosten durch Euch dargeben; also dasz derselbig Euch nach ordentlicher Verraitung zu den anderen Pfandschilling geschlagen wurde und zum derselben gnädigst auferlegt, solches also in Vollziehung zu bringen.

Darauf ist in der Röm. Kais. Maj. unseres allergnädigsten Herrn Namen unser Begehren: Ihr wollet die Erbauung angeregtes Schrottes

mit ehesten für die Hand nehmen, dieselbe durch bauverständige Werckleut zum Besten und . . . verrichten lassen, auch den Unkosten die dreitausend und dreihundert Gulden darleihen; der soll Euch alsdann nach Fürbringung ordentlicher Bauraitung zu anderer Pfandsumma auf berührte Herrschaft Neuheisel geschlagen, auch darum die Nothdurft angerichtet und gefertiget werden. Doch wollet gedacht sein, damit sich der Baukosten über bestimmte Summa nicht erstrecke, wie Ihr zu thun wisset . . . auch hieran seiner Kais. Maj. gnädiger willen und meinung. Datum Wien den 13. Tag Martii anno im Neun und siebtzigsten.

Röm. Kais. Maj. verordnete
Niederösterreichische Kammerräthe.

Kivül: Dem wohlgebornen Herrn Valentin Baläschi von Giermat unserm besondern lieben Freundt und Herrn.

(Ered. Pozs. kam. iratai III. sor. 37. csomó. 1588 évi kötegben.)

22. 1580. Balassa László az ő vagy neje halála esetére a véglesi vár inscriptió összegéből őt illető részt Balassa Andrásnak és B. János fiai: *Bálint* és Ferencznek vallja. (Garam szt.-ben. konv. Prot. extract. Litt. F. pag. 90.)

23. 1580. A Szent Iványi család pere *Balassa Bálinttal* és *Ferenczczel* a Szent Iványhoz tartozó Javorove Vady nevű havasaiak elfoglalása miatt. (Liptó vm. ltára lib. process. fasc. V. Nro 10.)

24. 1580. máj. 26. *Gyarmati Balassa Bálint* német levélben emlékezteti az udv. kamarát, hogy még néhai atyja B. János és Schwete Janszki nemes ember közt a Liptó-Ujvárhoz tartozó fák (Holz) miatt viszázkodás támadt s noha az ügy megvizsgálására bizottság rendeltetett ki, a dologban mind ekkoráig semmi se történt. Most ujabban a nev. Schwete Janszky még többet követel magának az ő felsége várához tartozó erdőkből s emiatt az erőszakoskodástól sem irtózik. Bizottságot kér kiküldeni, addig is pedig szigoruan megparancsolni Schwete Janszkynak, hogy a foglalástól tartózkodjék. (Pozs. kam. ir. III. 37. cs.)

25. *Beszterczebánya*, 1580. okt. 7. A beszterczebányai kamarai Verwalter jelenti az alsó-ausztriai kamarának, hogy jun. 8-ki parancsára az ujvári uradalom és Lehoczky nevű nemes közt bizonyos erdők és legelők miatt folyó határvillongás megvizsgálásával Klokhers Abraham, Guett Kristóf, Slatinski György és Wasserprot Stenczel kincstári hivatalnokokat megbízván, ezek aug. 15-én azt jelentették, hogy Pandi Zsigmond ujvári várnagy s többek jelenlétében Lehoczkyt felszólították, hogy birtokigényeit igazoló okmányait mutassa meg. Lehoczky erre káptalani átiratban felmutatott egy privilegiumot, mely szerint néhai Ferdinánd király Lehota falut örökös joggal neki adományozza. Az adománylevélben csupán a falu említettik, erdőről, legelőről abban szó sincs. Mégis Lehoczky azt a területet, ahol a Swarin vize a Vágba ömlik egész annak eredetéig, továbbá a Malusina viznek eredetétől a Woyza vízbe ömléséig s a Woyza viznek a Vágba ömléséig terjedő, mintegy 4—6 jó mérföldet tevő területet magának követeli s minthogy ettől elállani nem akart, a dolog megegyezés nél-

kül abba maradt. A bizottság nézete az, hogy ez a terület jóval nagyobb, mintsem amennyihez valamely adomány alapján Lehoczky a házi szükségletéhez épület és tűzifára igényt tarthatna; de Lehoczky még kereskedni akar vele, aminthogy az ott készített deszkákkal a szab. városokban kereskedik is. Ezt azonban az ujházi uradalom s különösen a bányamivelés megrontása nélkül megengedni nem lehet. Minthogy mégis Lehoczky panaszának némi alapja van, hogy t. i. a falujához tartozó csekély és különben is terméketlen szántóföldeken üzött mezei gazdálkodásból meg nem élhet, azt javasolja a bizottság, hogy a falu határából egy mért-földnyi területet ki kellene Lehoczkyknak hasítani azzal a kikötéssel, hogy a további határháborítással hagyjon fel.

E jelentésre a kamara okt. 15-én azt írta, hogy Lehoczky mutassa be a donationalis levelet eredetiben vagy hit. másolatban. (Pozs. kam. iratai III. sor. 37. csomó.)

26. Bécs, 1580. decz. 8. *Ernö főherczeg az elhalálozott Vezsenyi Pál egri kapitány javairól, melyeket Balassa Bálint s még két egri katona fölkertek, a szepesi kamarától véleményt kíván.* Ernestus Dei gratia archidux Austriae, Dux Burgundiae, comes Tyrolis etc.

Egregii sincere nobis dilecti. Informati sumus non ita pridem per supremum praesidii Agriensis capitaneum quondam Pauli Wessenÿ filium novissime vita functum bona ipsius relicta ac in comitatu Pestiensi sita ad sacram Caes. Regiamque Majestatem legitime devoluta esse. Cum itaque pro eorundem bonorum collatione apud nos demisse instent magnificus ac egregii sincere nobis dilecti *Valentinus Balassa*, Stephanus Racz et Joannes Barchay milites Agrienses, prout inclusis scriptis (hiányzik!) luculentius vobis constabit, ac nostra de eorundem bonorum qualitate et situ scire intersit, vobis quapropter benigne mandamus, ut tam de bonis illis, quam supplicantium petitione pro ulteriori nostra superinde declaratione obsequenter nos informetis. In quo satisfacturi estis benignae voluntati nostrae. Viennae octava die Decembris anno etc. LXXX. Ernestus m. p.

Kívül: Egregiis Sac. Caes. Regiaeque Majestatis N. Praefecto, caeterisque Camerae Scephusiensis Consiliariibus sincere nobis dilectis.

(Ben. mand. ad cam. Scepus. 1580 Nro 239.)

27. Bécs 1580 decz. 12. *Ernö főherczeg rendelete ugyanahoz ugyan abban a tárgyban.* Ernestus dei gratia archidux Austriae, dux Burgundiae, Comes Tyrolis etc.

Egregii nobis sincere dilecti. Qualiter capitaneus Agriensis bona Casparis quondam Bessenÿ ad Agriam applicari demisse petat, et quibus de causis Stephanus Niary et deinde *Valentinus Balassa*, Stephanus Racz et Joannes Barthaÿ pro collatione dictorum bonorum apud nos suppliciter instent, id omne ex adjectis scriptis A. B. et C. (hiányoznak!) intelligetis.

Ut itaque superinde nos resolvere queamus benigne vobis mandamus, quatenus de bonorum conditione et qualitate, eorundemve valore et supplicantium petitionibus nos consilio vestro informetis. Satisfiet in eo

nostrae voluntati benignae. Viennae die duodecima die mensis Decembris, anno domini etc. LXXX. Ernestus m. p.

Kivül: Egregiis Sacr. Caes. Regiaeque Majestatis N. Praefecto, Caeterisque Camerae Scepusiensis Consiliariis sincere nobis dilectis.

(Orsz. Ltár. Ben. mand, ad Cam. Scepus. 1580 Nro 241.)

28. 1581. *Balassa Bálint* protestál a királylehotai nemesek ellen egy bizonyos átruházási egység ellenére indított per miatt. (Liptó vármegye ltára Protoc. protest. fasc. VIII. Nro 61.)

29. 1582. *Záborszky Márton* és *Kubinyi Benedek* protestálnak *Vrbce*, *Plostin*, *Illano* községek ellen, juhaiknak a *Demjánfalvához* tartozó *Okolo* maled lukoveg nevű területről történt elhajtása miatt. *Pallugyai Ferencz* és *Balassa Bálint* reprotestálnak. (Liptó vm. ltára Protoc. protest. fasc. IX. Nro 6.)

30. 1582. *Balassa Bálint* nyugtatja testvérét *Andrást* a közös osztályon felül fizetett 2000 frtról. (Eszterg. kptln Lib. 7. Nro 1582. fol. 98.)

31. 1584 febr. 20. *Trencsén* város tanácsa panaszolja a pozsonyi kamarának, hogy a *Balassa Bálint* ellen a polgárokon önkényesen szedett vám miatt indított per tárgyalására *Balassa* nem jelent meg, se nem képviseltette magát. (Neo reg. act. fasc. 989. Nro 8.) A levél kelet nélküli; a hátlapján levő följegyzés szerint 1584 febr. 20-kán kapta a kamara. Ugyanezen a napon a kamara parancsot menesztett *Balassához* (fogalmazványban az Exped. camer. gyűjteményben), hogy mivel *Trencsén* városa korona jöszág, érdekeit a kamara védeni tartozik s ha *Bálint* nem szűnne meg továbbra is háborgatni, mint a kiváltságok sértegetője ellen kényeszerűlne eljárni.

32. 1584 márcz. 11. Az udv. kamara válasza a m. kamarához *Balassa András* és *Bálint* kérvényére: hagyja meg a propalatinusnak, hogy hívja össze a bírakat, vizsgálják meg a kérelmezők előadásait s a perpatvarban ítélkezzenek a birtokosok divisiója felől, a mint a felek kívánják. (Exped. cam. A kam. fogalmazó munkanaplójából.)

33. 1584 aug. 29. Válaszoltatott a m. kamara által ő felségének, hogy nem praejudikál a fiskusnak és ő felségének, ha az ujuári pusztá (deserta) vár *Balassa András*, *Ferencz* és *Bálint* közt felosztatik. Véglés nem osztatik fel; az egészen *B. Andrásnak* íteltetett; ő felsége parancsolja meg, hogy engedje át ő flgének bányászati czélokra. A többi ősi javak osztassanak fel. (Exped. Camer. A kamara fogalmazó munkanaplójából.)

34. 1584 sept. 3. Válasz ő felségéhez a *Balassa testvérek* által az ujuári jobbágyok elnyomása tárgyában tett vizsgálatról. A kamara ugy tapasztalta, hogy a jobbágyok a multban és most csakugyan sanyargattanak. Az uj inscriptiós levél nincs a kamaránál s így nem tudja, hogy annak értelme szerint a törvénytelen behajtások levonhatók-e az inscriptionalis összegből? Hogy megszabaduljanak a jobbágyok, ő felsége adja vissza az inscriptionalis összeget s váltsa vissza a várat. (A kam. fogalmazó munkanaplójából. Exped. camerales.)

35. 1585. Balassa László Kékkő és Szklabonya várakhoz tartozó javairól és a Balassa András, *Bálint*, Ferencznek 14726 frtéért elzálogosított véglesi javakról s ingóságairól végrendelkezik. (Garamszbenedeki konv. I. köt. fasc. 31. pos. 12.)

36. 1585. Megintő levél *Balassa Bálintné Dobó Krisztina* részére Dobó Ferencz ellen, hogy sárospataki részét bocsássa ki. (Garamszbten. conv. Elench I. kt. fasc. 31. pos. 18.)

37. 1585. *Balassa Bálintné Dobó Krisztina* némelyeket tilalmaz bárhol fekvő javai elfoglalásától. (Garamszbenedeki konv. Extract. prot. Litt G. pag. 70.)

38. 1585. *Balassa Bálint* Zsélyt (Hont) és Pribélyt (Nógrád) 2200 mftért elzalogosítja id. Pöltári Soós Jánosnak. (Garam-Szentbenedeki konvent lt. Prot G. pag. 72.)

39. 1585. *Balassa Bálint* és Ferencz tilalmazzák Balassa Andrászt a véglesi porcio elfoglalásától. (Garamszbten. conv. lv. Extract. prot. Litt G. pag. 105.)

40. 1585. *Balassa Bálint* nagyhuri porcioját (Hont) 2200 mftért pöltári Soós Jánosnak elzalogosítja. (Eszterg. kptln Lib. 7. Ao 1585. fol. 240.)

41. 1585. *Balassa Bálint* elismeri, hogy nebojszai Balogh Gergely korponai alkapitány bizonyos zálog fejében 600 ftot fizetett neki. (Eszterg. kptln Lib. 7. Ao 1585. fol. 255.)

42. 1585. A kékkői levéltárban voltak és a Benyovszky ügyben a kir. jogügyigazgatónak 1822-ben kiadattak több oklevéllel együtt:

Fasc. 1 Nro 102. Testamentum *Joannis Balassa* originale és Divisionales *Francisci et Valentini Balassa* anno 1585. (Ügyvédek iratai 77 : 13.)

43. 1585. *Balassa Bálint* és testvérei Ferencz, Mária (Bánffy Jánosné), Anna (Forgách Miklósné), valamint unokatestvére János nagy-thuri jószág-részüket (Hont) Nebojszai Balogh Györgynek s feleségétől Szép Borbálától szül. fiainak György és Jánosnak 1600 ftért elzalogosítják. (Garamszbenedeki konv. lt. Extract. prot. Litt. G. pag. 73.)

44. 1585. Balogh György kötelezi magát, hogy a fentebbi zálog-összegeből fennálló 600 ftot *Balassa Bálintnak* lefizeti. (U. o. pag. 73.)

45. *Bécs, 1585 jan. 25.* Ernő fhg a pozsonyi kamarához: A mellékelt levélből láthatjátok, hogy *Balassa Bálint* non ita pridem nőül vevén *Várday Mihály özvegyét*, Sárospatak várába vette magát, a kapukat őrző néhány gyalogos katonát a hidról elzavarta, a tisztektől a várkulcsokat magának követelvé, azt hatalmasul elfoglalni törekedett. De, mint tudjátok, az a vár az ő felsége tulajdona, parancsoljuk, hogy tanácskozzatok és véleményt adjatok, hogy ezen violentiáért miként kellene eljárni Balassa ellen? (Ben. resol. ad cam. Poson, 1585 fol. 186.)¹

46. *Bécs, 1585, jan. 26.* Ernő fhg. a pozs. kamarához: A mellékelt levelekből láthatjátok mi okon kéri *Dobó Ferencz*, hogy az *özv.*

¹ Balassának Dobó Krisztinával való házasságára vonatkozó adatokat már felhasználtam és közöltem a Philologiai Közönyben 1896. 841 l. és 1898. 63 l. Ide csak az ott nem közlötöket vettem föl.

Várdaynéval vérfertőző házasságot kötött *Balassa Bálint* javai neki adományoztassanak, és hogy ő felsége ez iránt véleményt kíván tőlünk. És ámbár Dobó a nővérét nem vádolja, de mégis föltehető, hogy a vérfertőző házasság az ő tudtával történt, ennél fogva ez által mind a kisvárdai dotalitiómát, mind sárospataki birtokrészeit elvesztette. Tanácskozások azért és adjatok véleményt, hogy miféle processust javasoltok? Minthogy pedig némelyek azt javasolják, hogy a mondott pataki birtokot ő felsége részére foglaljuk le, e tárgyban is nyilvánítsatok véleményeket. (Ben. res. ad cam. pos. 1585, fol. 186.)

47. *Bécs, 1585. febr. 12.* Ernő főherczeg a *Várday* örökösök idézőlevelét pótlások végett a kamarának visszaküldvén arról is véleményt kíván, hogy ámbár *Várday Mihály özvegye* az által, hogy *Balassa Bálint*hoz férjhez ment, a *Várday* birtokokhoz való jogát elvesztette, mindazáltal nem kellene-e ezt itéletileg is kimondani és őt ez iránt megidézni? (Ben. res. ad cam. pos. 1585, fol. 193.)

48. *1585. márcz. 22.* Vélemény kívántatik a kamarától, hogy *Balassa Bálint* ellen *Dobó Ferencz* vagy a jogügyigazgató kezdjen e pert? (Ben. resol. ad. cam. Posen. 1585, márcz. 22.)

49. *Bécs, 1585 máj. 11.* Ernő főherczeg ismétellen megparancsolja *Dobó Ferencznek*, hogy a nővére *Krisztina* — *Balassa Bálintné* — sárospataki birtokrészét adja vissza s elfogott szolgálit bocsássa szabadon. Ernestus, dei gratia archidux Austriae, dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae et Wyrthembergae etc. comes Tyrolis etc. magnifico Francisco Dobo de Ruzka, comiti comitatus Barsiensis, supremo regni Hungariae partium ultra Danubianarum capitaneo et dapifero sac. caes. et regiae majestatis domini et fratris nostri observandissimi salutem et gratiam. Expositum est serenitati nostrae in persona magnificae dominae *Christinae similiter Dobo* de dicta Ruzka, magnifici condam Michaelis Warday, nunc vero magnifici *Valentini Balassa* consortis, sororis videlicet tuae, gravi cum querela, quomodo licet tibi non ita pridem injunctum per nos fuisset, ut ipsae exponenti portionem suam, quam in bonis Saaros Pathakianis haberet, remitteres, supellectilemque, quae ei et dicto suo marito servitoribusque ipsorum ablata fuisset, integre redderes, servitores vero, si qui intercepti essent, dimitteres, neque deinceps violenter, sed jure regni contra ipsos in iis, quae praetenderent ageres. Tamen huic nostrae commissioni hactenus per te satisfactum minime fuisset, damno et praejudicio suo manifesto. Supplicatum itaque extitit serenitati nostrae in persona dictae dominae exponentis debita cum instantia, ut ei superinde de opportuno remedio gratiose providere dignaremur. Cujus humili supplicatione clementer exaudita hortamur et requirimus te per praesentes et nihilominus auctoritate praefatae sac. caes. regiaeque majestatis, qua in ejus absentia fungimur, tibi serio committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, et praemissis, sicut praefertur sic se habentibus, dictam dominam exponentem tantam in praetactam suam portionem intrmittere, supellectilem quoque suam ablatam tam ejusdem dominae exponentis, nec non mariti ipsius ac eorundem servitorum reddere, servitores vero captos dimittere debeas et tenearis. Secus non facturus; prae-

sentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in civitate Vienna Austriae undecima die mensis Maji, anno domini millesimo quingentesimo octogesimo quinto. (Ezt a levelet nyitva a garam melléki szt. Benedeki konvent által kézbesíttette Dobónak a főherczeg. A konvent kiküldöttje Filó János máj. 12-én Léván adta át a parancsot. — Orsz. Ltár. Neo reg. act. fasc. 812 Nro 45.)

DR. ILLÉSSY JÁNOS.

KISFALUDY SÁNDOR, DÖBRENTAI ÉS KAZINCZY LEVELEZÉSE PÁPAY SÁMUELLEL.¹

I. Kisfaludy Pápayhoz.

Sümegeh, 5. Octob. 1821.

Kedves Barátom!

Hozzád küldöm Kazinczynak levelére írt válaszomat, mind azért, hogy azt te is olvassad, mind azért, hogy megfelejtkezőn honnan, s' miként veszi leveleit, azt te utasítsad hozzá a legbizonyosabb pósta úton. Megkértem e felelettel, mert sok bajokkal kell küszködnöm, mellyek az ilyen foglalatosságokkal épen nem öszvehangzóok. Megírom neki őszintén, miként érzek 's gondolkodom, de szívemből meg is bocsátok néki. Szívemből kívánám azt is, hogy Iróinknak sok ellenséges felekezetekbe oszlása már szűnne meg! — Én részemről már annyira elundorodtam az írástól, hogy nehezen fogom azt többé megizlelni. — Isten veled! Öllelek. Barátod Kisfaludy Sándor sk. Köszöntsd Barczáékat.

II. Döbrentei Pápayhoz.

1.

Ujfalu, Szept. 4d. 1821.

Nemeslelkű Barátom!

Kazinczynak Hozzád és Kisfaludy Sándorhoz és hozzám írt leveleinek közlésével nekem tegnap igen kedves estvét nyújtottál. Köszönve fogja körül szívem jószágodat.

Felette édes érzést gerjesztett bennem nemeslelkűséged, mellyel Hazánk két nagy emberét; a buzgó Takács sirján összebékéltetni kívánád. Kazinczy eléggé felső lelkűséggel nyújtja heves csatája után jobbját; Kisfaludynak a szelid és nagy Énekek zengőjének lesz elég hősi kebele visszaszorítani a' békeség' kezét, mint engemet is, bár szerelmeinek Recenzióját Muzéumomban én adtam ki, teljes barátsággal fogadott Sümegeh 1814-ben. Azon Recenzióból én az élesebb szeszélyt kitöröltem.

¹ *Pápay Sámuel* (1770—1827), a három író közös jó barátja, 1796—1800. az egri lyceumban a magyar nyelv és irodalom tanára, s az első rendszeres magyar irodalomtörténet írója; 1802 óta Esterházy M. gróf pápai, ugodi és devecseri uradalmainak első ügyvédje. Az itt közölt levelek az ő hagyatékából kerültek egy czeglédi gyógyszerész tulajdonába, a ki egyelőre névtelen óhajt maradni.

Leírtam magamnak Kazinczynak Kisfaludyhoz írt levelét, le, a' Huba progeniését is Coloredohoz.

Szivesen köszönöm életírásodhoz tartozó dátumaidat is, mellyekre kértelek. Igen is az én stylusom lesz annak eléadásában.

E' körül még olyan karakterizáló anekdotát is ohajtottam volna Tőled, melly magadat gondolatban vagy tettben fest. Így talán tudsz Takácsról, Kisfaludyról, Ruszekről, a' szives Horváth Endréről is valamit. Én Gr. Dessewffyvel a közlött planum szerint való munkát illyenekkel is akarnám tetszőbbé tenni, s egyúttal megmenteni az elfelejtéstől a' Magyar derék főknék itt és amott elévillámlott jelességét.

Nem szükségség, hogy datumaidat bizonyságokkal is erősítsed előttem. Nem ezek meglátásáért fogom Nálad tenni tiszteletemet, mikor megint Pápára megyek, hanem azért, hogy Hozzád szívből vonszódom. Szív és lélekemelő látni a Deréket, az emberi csoport aljassai között, felemelkedetten.

Külföldi színjatekaim Második kötetét, a' Fösvényt Molieretől most nyomtatja Igaz Samuel levele szerint, Grund Bécsben. Vagyok egyeses lélekkel hiv tisztelőd Döbrentei Gábor, sk.

2.

Urai Ujjalu, Októb. 3d. 1821.

Tisztelt, nagyérdemű Barátom!

Hívén, hogy Te jól tudod kik nevezetesen elősegítőji a' Fejérvár megyeiek között a Fejérvári Magyar Játékszinnek, kérlek barátsággal, méltóztassál azok neveit velem legelső alkalmatossággal közleni. Külföldi színjatekaimnak harmadik kötetét azon Ns. Vármegye Rendjeinek akar-nám ajánlani, 's e' végett előre tudnom kellene környülállásosan buz-góbbjaikat 's tetteiket, hogy ezeket is említhessem.

Magamat ajánlván nagybecsü barátságodba, vagyok hiv érzéssel tisztelőd: Döbrentei Gábor, sk.

III. Kazinczy Ferencz Döbrenteinek.

Döbrenteinek. Igen kedves leveledre nem válaszolék. Nem hittem, hogy kezedbe menjen. Valami itt megyen, az neked is szól, kedves barátom, ki javallád Pápayhoz a' Takács elhalásakor írt leveletem. Adja Isten, hogy idegenkedéseink szünjenek meg. Hogy idegenkedénk, nem bánom; annak nagy haszna volt. Jó portéka a korholódás: de meg kell szünni valaha. A' szászokat a' Magyarok ellen szerető Szevert felelete megjelent. Nem szégyenlem, hogy én még forróbban szeretem a' Magyarat a' szászok ellen. Ha ez a forróság nem igazságtalan, úgy forró lehetek. Sokat beszéll; többet mondana, ha kevesebbet mondana. Még arra is van gondja, ha én teszem-é a' mit a' szász Papok nem tesznek. Szeretném, ha valaki megsugná neki, hogy a' Maros-Vásárhelyi Bthecának egy egész láda könyvet küldék, 's sok izben küldök sok és nevezetést a Patakinak. A' Muséumnak nem, mert a doublettet eladják, 's még egy

más okért. Éljen szerencsésen, édes barátom. Feleségem tisztel. Emil már Patakon felele az examenben. Antonin Septben megyen oda 's most Emil is [ittthon van] még, Antonin is. — Öllelek forró szeretettel.

Tetszik-e az Igaz Zsebkönyve. Az nekem örömöm. Nyugtalanul várom Aurórárt. A kettő vetélkedjék, de szeretettel. — —

Széphalom, Aug. 20d. 1821.

Még sem vetem el a' tollat, édes barátom, mert én örömben nem talállok soha mértéket és határt, 's poharamat az utolsó cseppig szeretem nem kiinni, hanem kihörbölni.

Leveledet Ujhelyben vettem Bárá Malonyai János úrnak királyi elfogadtatása alatt; mert ezt Urunk Ő Felsége az elbúcsúztatott nemeslelkű, 's általunk és általam szívesen szeretett Eszterházy József Fő-Ispáni székébe ülteté, meghagyván amannak a' 21 eszt. olta Ő Felsége eránt példásan viselt hivatal' nevezetét. A pompát látni kell, nem hírét olvasni; de neked a' pompára kevés gondod. Azt mondom tehát róla, és csak azt, hogy én Aug. 5dikén V.-Ispánunk szobájába léptem az engem először itt látott Beregi V.-Ispán Bárá Prényi Zsigmond elébe, s kevélykedém vele, midőn ez engem öszvecsókola. Innen egyenesen Fő-Notáriusához Komlósy László úrhoz fordultam, egy olly kis és száraz 's végzetlenül szerény emberhez, a kit Esküdtecskének gondolnái, 's szint olly kevélyesen csókoltatám meg vele magamat, mint az ő Prényijével. Beregen elmondott Dictiója felől felküldém a hírt a' Kurírnak 's azt nyomtatva talán holnap már megkapom. Barátom, hazánkban nevededik a' lelkes emberek' száma. Kérdeztem tőle, ha olvasta-e már az Anacharsis Utazásait, mert úgy hittem, hogy Dictiója onnan gazdagodott. Nem olvasta. És így még Patak adta neki a' mit bír.

Estve a' T formára terített asztal mellett a' Vice Notáriusok helyére akarék ülni, hogy Ungvári Vice Ispán Consil. Kárnér László legyen szomszédom, ki igen érdemes férje a' Kazinczy András leányának; de V.-Ispánunk Consil. Szemere István elkergetett, hogy maga birhassa a szeretett Kárnert. Így a Fő Notáriusi szék' balja mellett üresen álló helyre jutottam, egy soha nem látott kulcsos zsebű Úr mellé. Az mihelytt leülék, azt a kérdést tevém, hogy a Felső-Hegyalján, Ujhely körül, mért ültetik sorba a szőlőtöket, Tokaj körül nem sinór szerint. A' Mélt. Úr, mondtam, talán nem volt Ura atyjának, a' mi szeretett Fő-Ispánunknak halála olta itt? — Az Úr engem Orczynak néz; én Wenkheim vagyok. — Úgy hármasan örvendek; mert azt az urat van szerencsém tisztelni; a' kit látni régen óhajtottam; az Orczy József vejét látom, 's hírt vehetek a' lyányom felől. W. az utolsó cikkelyt nem értette. — A lyányom, mondtam, a' Mélt. Úr vármegyéjében van a' feleségem testvérénél, kinek semmi gyermeke nincs, 's azt tavaly elvitte. — Úgy tehát Kval van szerencsém? — Igen is. — A kis Kisassz. egészséges, semmi baja, 's oláhu úgy tud, mintha annak született volna. — Azt örömet hallom; de nem felejté el magyarul? — Úgy beszéll, mint mi ketten. Midőn az Úr Sógorát meglátogattam, s' meghallotta, hogy magyarul szölkök embereimhez, jött, átfogta lábaimat . . . Elnedvesültek szemeim.

Prényi a' V.-Ispán canapéján ült; mellette Báró Barkóczy az első széken, tovább én, Gróf Dezsőffy József, Fő-Ispán Lónyai által ellenben Perényivel. Egyszer hívnak: Kézy¹ van itt. Felszöktem, mentem. — Van vers? — Van. — Hol van? Kivonta lajblija alól. — Jöjjön Prof. Úr, Kiálték: Itt a' Kézy verse; itt maga. Leültettük, 's Prényi felolvasá nagy tapsolások közt. Lónyai megszóllala: De Kézy csakugyan nem irt soha szebbet, mint az én feleségem halálára. — *Én.* Én és maga Prof. Úr azt mondjuk, hogy nem soha szebbet, mint a lyányom' születésére. — *Lónyai.* Mondja el Prof. Úr. — Elmondá. — Ekkor Gróf Dezsőffy mondá el a magáét a' magát anyjának sirján keresztül lött Pulszky halálára, a Koppi² halálára és a gróf Eszterházy Józsefné halálára. A' legszebb ember, a' legszebb hanggal, a legszebb declamatióval. — Melly estve!

A' történet hozzánk veté Szemere Albertet, egykori tanulóháza mat. Már most te mondd-el, a mit Colloredonak írtál. Az ember egygy kopasz, decrepitus kistermetű ember. Elmondá. Imhol az. Az ő adjectiójival. De kérek, ne gondold, hogy a' levél csak egy szóval is meg volna toldva. Receptisse mellett tette fel azt a' Liszka postára, 's Colloredo azonnal fogatott, s oda hagyta Kassát, 's kevés hetek mulva megholt

1805. a' Pozsonyi Dieta a' maga Bécsbe küldött férjijainak meghagyá, hogy Colloredo Ministerhez is elmenjenek, 's janua prohibiti sunt. Colloredo az akkori futamláskor Kassára jött. A' Tolcsván lakó Szemere meghallotta. Rá rezzentek az ebanyja németjére, monda, mint a' rossz puskás a' nyúlra, s ezt írta neki: ab Alpha ad Omega.

»Comiti Colloredo infrascriptus.«

(Ez volt a formula initialis.)

»In hoc rerum statu significare tibi necessitor, quod nonnulli boni patriae cives te ob infandum pariter ac nefandum contemptum illum tuum, quatenus regnicolari deputationi te Viennae cohonestare volenti, Hamanico superbiae tuae typho inflatus, aditum denegaveras, *aure ac naso* privare gestiant. Consulo itaque tibi, ut quo ocyus fuga tibi consule, si te integrum esse velis. Subduc te Catilina ab his Ciceronibus justo furoris incendio aestuantibus. Libera patriam contagione cadaveris tui, cujus interna exhalant opaca Mephytim putri, quod hiat, recludens funera busto tetrationem, qui indignum te reddidisti, ut vel ossa tua in terrae Pannoniae sinu molliter aliquando cubent.«

»Quae tamen consilia mea plane non eo vergunt, ut poenam unius plus quam patriae proditoris in sui demeritum, aliorum vero salutare in exemplum effectuando, te tutum reddam: verum eo ut mitissimi ingenii Princeps noster, pro cujus familiaeque ejusdem incolumitate, praelibati

¹ *Kézy Mózsés* (1781—1831) Sárospatakon a mennyiségtan és természet-tan tanára, egyuttal ujlatin költő. Versei (*Opuscula poetica*) 1822. jelentek meg Patakon.

² Piarista tanár, egykor a költő gróf Dessewffy nevelője.

contentus patriae vindices mecum, ad instar Curtii, in quamvis abyssum se praecipites darent, hoc enthusiasmi patriotici effectum nequo pacto offendantur, qui ex funestissima praeviorum tuorum consiliorum. Sequela utinam jam nunc tandem sinceritatem illorum metiri sciret. Tolcsvar, 14. Xbr. 1805.«

»Albertus de Szemere,
progenies ducis Huba.«

Ez volt a levél és sem több, sem kevesebb. Az utolsó sort azért vetette mellé, hogy Collorédo gondolja, hogy ő *valami*, úgymond. — Látnod kellett volna, hogy Dezsőffy mint görbüle meg a' székén, hogy az effrons impertinentián támadt csudálkozást elrejttesse. Ez a Bibliából 's Virgilből öszve igen rosszul szőtt levél nevetség és nem nevetség.

Az Administrátor Aug. 6d. székét fogott, és hétfőtől fogva szombaticig mindennap gyűlésezvén, megbizonyította azt, hogy a kormány erős kezekre szállott. Nincs ember a' Megyében, ki olly ékesen szóljon deákul; magyarul folyvást beszél; 's olly tisztán, mint mi mindnyájan; magyarul tartá Béköszöntését is. Cselédjei, asztala, kivált hétfőn, királyi volt. Érzék, hogy nem szorúl tanácsra, és hogy sugallót maga körül szenvedni nem fog. Végezései igazságosak voltak; kettőt-hármat megszóllita, harag nélkül, de méltósága éreztetésével. Mások azt mondják, hogy több nyájasságot, figyelmet vártak; én, a ki magamat az úgynevezett Nagyokhoz soha nem tolom, még dicsekedhetem is figyelmével.

Nemzetünk, az az Megyénk Morálitásának egy gyönyörű példáját adá. Az innep ebédje előtt Gróf Dezsőffy karomba ölté karját, 's kért, hogy egymás mellé ülünk. Ez meglett. Már ettük a levest, midőn a Stipsics Huszárok Oberstere s Tisztjei jöttek. Ezeknek a Vice-Ispán és két Szirmay 's én helyet adánk, mint gazdák. Én lementem a második asztalhoz az udvarra. Ott történt, hogy az Eszterházy József egészsége kiáltatván ki, a 4 hosszú táblák vendégei nem egyszer, nem háromszor, hanem *hatszor* kiáltának vivátot, 's hosszúra elnyújtott hangzással, Örvendtettem a hálás érzés jelének.

Orczy Lőrincz és György együtt jöttek az Administratorral Pestről. Nem ettek a' Megyébe lépés oltá egy ebédet is, hogy a sereg a' volt Fő-Ispán B. Orczy Józsefért ne ittak volna. Szombaton Orczy Lőrincz vette a' poharat 's megköszönte a' Rendeknek atyja eránt bizonyított szivességeket, még pedig a nagy indulat által öszvezavart beszédben. Ki nem érti, hogy ez a zavart beszéd több volt, mint a nem zavart volt volna?

Gr. Festetics Vincze egy nap általellenben ült velem. Az Orchester a' gallerián egy szép Magyar tánczot vont. A Festetics szemei elnedvedtek, de nem szóllott, — szerettem volna megcsókolni azt a szép szemet. Ő atyjával s testvérével insurgált.

Hétfőn avatánk be a Zemplényi Vitézek emlékét is. Ott vala az Administrátor, ott Wenkheim, a' Pesti Insurgensek Obestere, ott Orczy Lőrincz, a' ki a' Győri nevezetes napon sebet nyert, ott Dezsőffy József, a' ki 1805. Kapitány vala a' Felkölt Szabolcsi Vitézeknél. Én két fiamat, Emilét és Antonint, kézen fogva vezettem oda, 's mig a Fő-Nótárius és

Oberster Kandó tarták a Beszédet, ők az Emlék látkövén állottak. Gyermekek, de emlékezni fognak, hogy oda atyjok vezette.

IV. Kazinczy Ferencz Pápayhoz.

1.

Édes barátom!

Takács¹ elhala — úgy értem azt a Magy. Kurir' hozzám ezen pillanatban érkező Leveléből. Ő nekem nem volt barátom; hijába igyekeztem megnyerni bizodalját Győri, azután Téli látogatással, hol bizonyosan nem azért tértem-be, hogy éjjeli szállást találjak. Nemcsak barátom nem volt; ő engem bántott, igazságtalanul bántott, s indulatjának egész elkeseredésében bántott. Azonban szeretném, ha az ő Füredi Vidája láthatná, mint vészem halálának híret, s ézené, úgy tévedtem-e meg én ő benne, mint ő meg én bennem? Mert ha ugyan hatalmamban állana Takácsot visszahozni a föld alól, ő e pillanatban köztünk élne 's Tithoni időkig Tithoni gyengélkedések nélkül. Személyem nem jó tekintetbe, midőn a' haza' ügye forog szóban; ezt pedig Takács igazán akarta. Neki az volt a' baja, hogy erőnek erejével akart egységre vonni, 's azt hitte, hogy a' ki nem úgy gondolkozik, mint ő, nem is szereti, a mit ő. Jól történt, hogy a' szelid gyűlölség' köréből kikelénk, 's özsvetsapánk; inkább ismerhetjük mind egymást, mind magunkat, 's a Nézők haszonnal tértek-el vagdalkozásaink nézetteléből, s N. ezután elhallgat a filagoriával, Füredi Vida pedig egyébbel. Mindig arra kértem én Takácsot, hogy ha ártalmasnak nézi, a mit mi neki ellenfelei csinálunk, czáfoljon meg, akár leveleiben, akár Recenziókban, akár oktató Munkákban; próbáltatta is az első szert, de annak nem volt és nem lehetett haszna. Neki ellenkezni látszott a jobb embertermészettel a' Recensio, de nem az erőszakoskodás és fortélyok, 's az az ígélet és ijesztés, a' mellyel egy valaki a' Budai tetőn Döbrenteit igyekezett elvonni az én métélyeimtől; s ez nagyon fonák gondolkodás. Tudományok körül nincs helyén a vokok' szedése, az alku, a kölcsönös feláldozások a köz' javáért; 's a ki ott gyűjt czimborákat, az párttűt. S mi kár van abban, hogy egyikünk I, másikunk J által festi a hangokat; hogy egyikünk keresztyént, másikunk keresztyént mond és ír? Való-e az, a' mit Verseghy mond az Analyt. Gramm. végében, hogy azért nem találunk könyveink Nyomatatót és vevőt, mert az Ypsilon veszekedik a' Jottával? Szánom az illy Nemolvasót; szánom azt, a' ki illy nevetséges Sophismákkal akarja támogatni a maga dőledékény állításait. Én meghánytam az okokat, 's azt hiszem, hogy ha látja van rosszul, úgy imádság is rosszul van, 's jól imáccság lesz. Azonban, ha az Y tészí az Irót jó Iróvá és a TS: úgy óhajtom, írjon minden úgy, mint Virág és Horvát István, két fejedelmi embereink: én részemről a' Jotta mellett maradok, ha magam maradok is, 's a' két

¹ Takács József (péteri és téli) hosszú munkás életében (1767—1821.) a dunántúli magyar írók összetartója. A K. által ismételt említett tanulmány (A recenziókról) 1818-ban jelent meg a *Tudományos Gyűjtemény*-ben.

egymás mellé jutott vocalist (a tudva lévő helyeket kivéven) mindég elidálni fogom.

De barátom, kell-e, illik-e nekünk azért egymást gyűlölni, mert egygy felem nem állunk? Azért, mert egymással öszvekapunk? A' nemes harczoló, letévén a fegyvert, haragját is leteszi. Midőn én a filagoriás Recenziót láttam, azonnal akarék írni Horváth Endrének; midőn a Fűredi Vida gyalázatos Értekezését láttam, azonnal írni Takácsnak; mert ha azt Verseghi saját kezével leírva adta is be,¹ tudni leheté első megolvasására, hogy az nem a' Verseghi munkája; a más stíljét és manírját nem olly könnyű utánzanunk, mint Ypsilonismusunkat Jottismus alá rejtenünk. Akartam írni, mondám; de eszembe juta, mint jártam egy Béke' fíjához írt engesztelő levelemmel, s elvettem a' tollat.

Ha Takács élne, még megtenném nála próbámat; soha még engem senki sem bánta-meg, sem soha én még senkit meg nem bántottam, hogy az engesztelő lépést én nem tettem volna; s én lelkemnek ezen erejével kevélykedem. Ő nem él többé, 's én Neked mondom el itt, a' mit neki mondtam volna. Egyedül az ollyannak nem keresem engesztelődését, a' kit sem szeretni, sem becsülni nem tudok. Horvát Endre nem ezek számába tartozik, én őtet nemesszívü embernek hiszem; s úgy tartom, még eljön az idő, mellyben egymásnak szeretettel fogjuk megszoríthatni kezeinket.

Élj szerencsésen, édes barátom. Régen nem vetted leveletem, 's megszóllításom nem lehet ellenedre. Takácsnak Özvegyét, tiszteld, kérlek, s gyermekeit emlékeztessd, hogy kövessék atyjoknak nagy példáját. Csókold őket nevemben. Horvát Endrének mondd, hogy lelkem őtet szeretni fogja, ha újra nekem esik is. Széphalom, május 22d. 1821. Örök hived Kazinczy Ferencz sk. Az Igaz Zsebkönyvében találsz majd egy filagoriát: a' *Nyírligetet*. Arra mereszt majd némelly Olvasó szemeket; arra! De a' szemmeresztés néha nem rossz dolog; meglátja az ember, a' mit egy ideig nem látott. Hidd el, barátom, korholni 's korholthatni idvességes portéka; az tördeli le darabosságunkat, 's bizonyosan elviszen a' szükséges Egyességre.

2.

Széphalom, Augusztus 20d. 1821.

Édes barátom!

Soha te még nekem tiszteletesebb nem valál, mint utolsó leveledben; tiszteletes magáért a' Takács' szeretéséért is. Ha ő visszajöhetne közzénk, azon órára emlékeztetvén, mellyet Győrben töltöttem nála, és a melyben neki azt mondtam, hogy a' te lelked tiszta, mint az a' láng, mely előttünk égett. Teljesítem a mit parancsolsz, s Himfyhez megírom leveletem, vagy még ma, vagy ha már arra nem érnék, első postával; s nem egyedül azért, mert te kívánod, hanem minekutána jobb szerencsével biztatsz, mint a mely engem a nevetni szerető Pap által ért, tulajdon mozdulásomból. Régolta óhajtottam, hogy ez a' kedvetlenség

¹ És ha a' leírás alatt belé font is holmit a magáéból: (Kazinczy beszúrása.)

vegyen szebb színt magára, 's a hidegség változzék forrósággá. Nem való az, hogy a' megbékélt barát nem barát? Himfy nem azon két emberünk mellé való, a' kinek éni szeretetét keresni soha nem fogom, mert sem mint Irót, sem mint Embert nem becsülhetem.

Hiszek szavaidnak, 's Takácsot örömet nézem annak a nemeslelkű balandónak, a kinek ötet te fested. Hiszem, hogy őt mások vevék némelly hamis lépésekre. Hiszem azt is, hogy erőszakról és fortélyoskodástól ember, a' mint írod, tisztább soha nem volt; 's ámbár Értekezése, melyet a' Tudományos Gyűjt. számára íra-le Verseghy, mind erőszakkal, mind ravasz fordulatokkal tömve van, inkább hiszem, hogy azt a' zavart lélekkel, zavart elmével írt 's Recensense által is nevetségesnek ismert Értekezést ez a' bonus homo (Anal. Gramm.) rakta tele a' maga portékácskájival, mint hogy Takács nem volt az, a' minék ötet te festéd. De tegyük fel, mind azt írta legyen maga Takács: ő nekem mégis az marad, a minék ötet minapi levelem szerint mindég tartottam. Meg vala tévedve, meg vala tévesztve, s hamis és igazságtalan lépései a' jónak szeretetéből eredtenek. Elhité magával, a' mit te sem tudsz levetkezni, hogy különbözőseinkre 's élességeinkre bennünket, 's kivált engemet, a' ki mind abban, mind ebben többet tevék és teszek, mint ezerek mások, a' magunk szeretete 's a fény áhítása szédít; hogy én magam mellett, a' mint Értekezése mondja, senkit nem tűrök; és hogy élességeim nem a vélt Szépnek, vélt Jónak, vélt Igaznak forró szeretéséből erednek, hanem irigykedésből, bosszúból. E szempontból tekintve bántásit régen megbocsátottam, s örültem, hogy azoknak egy részét annak tulajdoníthatám, a' kinek idegenségét dicséret gyanánt veszem. Ez az ő bántása nekem legalább alkalmat nyújtva némelly gaz vádakat alól teljesen kitisztulni, s úgy hiszem Füredi Vida nem szólott volna, ha meg tudta volna álmodni, mi következik. Mala mens, malus animus!

Midőn én Győrben meglátogatám a *mi* Takácsunkat, az vala áhítasom, hogy együttlétünk oltsa-el benne kevélységem felől felkapott képzeletét; mert én úgy hiszem, hogy a' ki engem megpillant, ezt többé meg nem tarthatja: de lásson egyszersmind oly tüzesnek, oly hajthatatlannak, a' milyen vagyok. Tettetni és színelni semmit nem tudó 's tudni nem akaró lelkem ör nélkül volt, midőn nála felléptem. Megrázkodott nevem' hallására. Ha vétek, mondám, dolgainknak ereszkedvén, miért nem czáfolatom meg? Van-e arra szükség, hogy *orgyilkosok* által verdestessem? Azt felelé, hogy ők engem tisztelnek, s ennek bizonyosságára felolvasá Horvát Endrének egy hozzá intézett levelét, mely mellett lehetetlen vala elfojtanom a mosolygást. Igy' épen e' hangon, referála a' Bassanói Herczeg a' világ' kormányzójának. Láttam a' felállani akaró Magyar Tudós *parancsolgató* Társaság' embrüocskáját ebben a' rendes levélben, mint kevés napokkal előbb Pesten a' Verseghy által munkába vett Egység-Bábelét abban, a' mit nekem az alku 's kölcsönös feláldozások által ajánlottak, azt kérdvén tőlem egyszersmind, hogy nekem ki ada hatalmat a' mások' dolgozásait megítélni. Meg nem foghatám, miként szállhat efféle gondolat a' Magyar Adelung' agyába, noha tudtam, hogy abba' még rendesebbek is elférnek, 's láttam, hogy dolgait

egy darabig per fas et nefas el is vitte. Azt reményli ő, látván, hogy egy darabig per fas et nefas előment, és némellyeket a' vele ellenkező felel be is tudott pókhálózni, hogy ezek az ő dolgai el nem akadnak; de nem látja, hogy minden ravaszsága és erőszakoskodásai mellett sem találta még eddig egy Irót is, a ki úgy declináljon és conjugáljon, mint ő akarja, és hogy az ő chrómája miatt azokat a' görögököt, törököt, örömököt mondjon; nem még egyet is, a' ki vele azt óhajtsa, hogy bennünket az Uralkodás kényszerítsen a' *józan ész* követésére, mely vagy nem józan, vagy ha az, bizonyosan részeg, midőn Birónak akar ismertetni a Nyelvben, mely nem Tudomány tárgya, hanem Mesterségé. Ő ellenetek is szórja hideg mennyköveit, tisztelt Veszprémiek, 's benneket is Nyelvrontóknak 's Herostratusoknak kiáltoz, s kinjában a *boldog Isteneket* hívja segédül, meg nem gondolván, hogy a Szigvárt fordítójával és velem senki sem érdemelne inkább együtt neveztetni, ha ő is, én is tűrhetnék a szomszédságot, mint ő. Mert van-e kegyetlenebb Nyelvrontó, mint az, a' ki a Paradigmákat rontotta el, és így a beszédet minden sorban eltarkítja? Van-e badarabb beszéd, mint a' mellyen az ő Aglájája beszél? 's nem *magyartalan-e az ollyik ember* és a' *kihez tartozik* e ház és az *ezek a könyvek az Úr?* Neki nem magyartalan a' *ded*, de az *ádáz, kamat*, sőt maga az *eszmélet* és a *feled* is magyartalanok, az az, nem magyarok. Vallyon az ő Aglájája' nyelvén merne-e szóllani a' *szónok* és a *Curió?* 's megértené-e *Örsike?*

Takács felől szóllván, nem lehet nem szóllanom arról, a ki ő belé belé szívta magát, mint a nadály. De ő ártani keveset fog. A' Nyelv és Literatura' emberei szabadok, 's nem ismernek sem auctoritást, sem praescriptiót, 's alku és kölcsönös feláldozások miatt a' jónak ismeretétől soha el nem térnek. Potior iis semper videbitur periculosa libertas quieto servitio; ők a Nyelv Urai, 's az áll-meg, a mit az Idő ő utánuk sanctionál.

Midőn nálunk a' hajnal felhasadozott, vastag köd fogta el egünket, s tartóztatá a' felvirradást. Az én tüzem nem tūrte a késedelmet; vészit támasztottam, mert a ködöt csak fergeget verheti el. Mózes szent haragjában öszvetöré tábláit, Alcibiád feldőjté a' hamis Istenek' szobraikat. Ez kevéség volt-e, vagy csak tűz? Tudva van, a' mit tettem, 's nem mentem sem magamat, sem tettemet. De szabad elmondanom Cátóval, a' ki felől, méltán vagy nem? azt mondják, hogy nem tūrheté a' Scipio' ragyogását: Qui mihi atque animo meo nullius umquam delicti gratiam fecissem, haud facile aliorum lubricini malefacta condonatum. Az én kevéségem a Scipióknak nem rongálni szereti fényeket, hanem az által osztozik abban, hogy vallja, hirdeti. A' 'Maradék nem szívemet fogja vádolni, hanem izlésemet. Ha Magyar Bodmernek kiált, azt megtiszteltetésül veszem. — Élj szerencsésen, édes barátom és ha Himfy elfogadja jobbotat, tekintsd azt a' te diadalmadnak, tekintsd halotti áldozatként a Takács sírja mellett. Örök hived Kazinczy Ferencz, sk. Jövő postán azokra, a' mik most elmaradtak. Báró Malonyainak újhelyi pompája miatt késett-el válaszom.

3.

Széphalom, Sept. 17d. 1822.

Édes barátom!

Eggy oeconomicus kéréssel alkalmatlankodom Neked; de barát barátoknak illyennel is mer alkalmatlankodni. — Szomszédodban sokan tartanak Spanyol juhokat, én tavaly November elején egy csoportot találtam-elő, mellyet Gróf Csáky László Váradi Nagy Prépostnak vagy Veszprém, vagy Fejér vármegyéből hajtottak, párját az anyajuhnak 14 frton papiros pénzben; a' kosok' árára nem emlékezem. Méltóztassál engem haladék nélkül tudósítani, kinél kaphatnék én ott igazán szép fajtájú 200 anyajuhot, és remélhetném-e, hogy még olcsóbban, mint 14 fl., mert csak tavaly olta is drágább a' pénz, a' juh pedig bizonyosan olcsóbb, mind a' pénz, drágábbasága, mind a' szertelen szárazság és a' széna' ritkasága miatt. 16 frtjával itt is kaphatok a B. Bruder¹ fajtájából; de 200 darabon szeretnék valamit nyerni, noha onnan hajtani fel, telik valamibe. Talán a' Pápa Urának is van, és szép fajta. De a' dolgozt barátságodra bizom 's kérlek, tudósíts, mi volna az anyajuh ára, mi a' kosoké? S csak dögleni való ne legyen, a' mit adni akarnak. Talán a' toklyó (igy hívják itt azt, a' mi tavasszal két esztős lesz, és már elleni fog) olcsóbb, mint a' nem öreg anya, 's így jó lesz, ha az illyeneknek is tudatod árát.

Gróf Dezsőffy József arra ajánlá magát, hogy nekem *felező* Juhászt szerez. Nem tudom, ha fúdog-e te, mi az a felezés. A' Juhász egy nyáját hajt a' birtokoshoz; ez ötöt is, nyáját is kitarja, 's a' haszonnal esztendőnként, a' nyájjal a' harmadik eszt, végén felezve osztoznak. Akkor a' nyáj fele a' Juhászé, a' fele a' Földes Úré. Ird meg, kérlek, mit fizet a' jószág birtokosa esztendőnként és conventióként az illy Juhásznak, 's mi kötelességei vannak a' nyáj eránt, 's te nekem olyat szerezhetnél-e. D. szerezne, de nincs itthon.

Mit mondasz, édes barátom, a' *Guzmics'* Értekezésre a' T. Gy. Augustusi Füzetében.² Én nem tudom eléggé csudálni, 's örvendek Nemzetemnek, örvendek magamnak, hogy *Guzmicsot* és *Klauzált* ismerhetém, minekelőtte elköltözöm. Ezek két új csillagai egünknek, s ők éreztetik velem legújabb Iróink közzül, hogy nem hijába reméltem. Barátom, sógoraink nem mondják továbbá: Wir kennen sie nicht!

Az Illyricum visszatérésén Vivátozánk az Ujhelyi Gyűlésben.³ Három jó fejű találaték azonban, a' ki a' köszönetet Dietára akará halasztatni. Én az ideát csak akkor hallám. Én valék első, a' ki kívántam, hogy köszönjük meg, mert azon *viszonyban* (relatio — vox Guzmicsia) állunk a' Fejedelemhez, a' mellyben a' jó magzat a' jó atyá-

¹ Br. *Brudern József*, ugyanaz, a' ki végrendeletében egész vagyonát egy alapítandó magyar műgyetemre hagyta, a' Mátravidéken országos hírű mintagazdaságot folytatott.

² Czíme: 'A' nyelvnek hármás befolyása az ember emberiségébe, nemzetiségébe és hazafűsítésába.

³ I. Ferencz 1822. a' magyar tengerpartot Fiumével, továbbá Horvátországot visszacsatolta Magyarországhoz.

hoz; ennek az kötelességeit is köszöni. Utánam Boronkay Gáspár, tovább Szulyovszki Menyhért szólla, s utoljára az előlülő Második Al-Ispán, a Personalis testvérbátyja, 's az én Mótión állam-g. Fejedelmünket ez új szép fényben ragyogtatja.

Sept. 4d. Ferd[inand] Főherczeget, ki Vgyénk Ungvár felé fekvő szélén tarta katonai gyakorlást, és Cumberlandot látánk Ujhelyben. V.-Ispán Szögyéni velek jött, 's én valék megtisztelve azon Deputatio praesességével, melly a' Vendégeket a' grádicsnál elfogadja, de Megszólítás nélkül. Bévezetém a szobába, s azután, hogy Ferd. néhány Extisztekkel szólla, kértem, 's magyar nyelven, hogy az emléket ablakból tekintse meg. Kicsiny, mondám, de első a' hazában. — Hogy el ne unják magokat, s észre ne vegyék, hogy a szakácsnak még dolga van, az Archivumba hozák. Két eszt. oltá azt én revideáalom, mert az Ud. Cons. Szirmay Antal által alkotott rend öszve hanyódott 's holmire rá nem tudnak akadni. Was sind das für Fahnen? kérdé Ferd. — Mind az Insurrectióké; ez a' gazdag kék legújabb. — Mikor készült? — 'Az eszt. nincs rajta; de 1796. Cumb. látni akará, mert vaksi. — Das sind Wappen? — Ja, das hier von Ungarn, u. dieses da des Comitats. — Und diese *rothen* haben Feuer gesehen; eine ist durch einen Schusz geziert. — Cumb. látni akarta. — Szent Tamásként elébb én, azután ő, általüténk a lyukon ujjainkat. — Ja, mondá, das war wirklich ein Schusz. — Ferd. tudni akará, hányadik eszt. kezdődik az Archivum. — 1558. — Hát a' régibb irások? — Mind elvesztek; a Török pusztíta; s még akkor nem vala Vgyeház. V.-Isp. Notar. Klastromok valának leveleink őrzőji. — Mutasson egy régi Protocolt. — Lehet ezt ma olvasni? — A' mi szemek hozzá szoktak, mi folyvást olvassuk. — Én egy nagy csomó Autographont szedtem öszve, hogy el ne hanyódhassanak, öszve ne tépődhessenek. Előhoztam. Fels. Kir. Herczségednek kedves lesz látni azon Levelet, melyben az általunk szeretett Nagy Anyja M. Theresia jelenti atyjának halálát és hogy átvette a' kormányt. — Tisztelettel pillanta és érzékenyen az aláírásra, s végig olvasta a 2 lapnyi levelet. Azután a' Bocskaiét, Bethlen Gáborét, Rákóczyakét mutatám néki. — Ez a Rákóczy írása? — Az. Archivumunk sokat bir tőle. — 'S mik vannak itt? Nichts von Belang; Currents Befehle; Fourrage etc. etc. A Fő Herczegnek e tetszett; némelly félénk ember csudálta, hogy azt neki mutatni *mertem*.

Ebédhez hívtak:

	6	5	4	3	2	1
7						
8						
	9	10		11		

1. Gralis Koskovszky. 2. Szögyéni Fer. 2-dik V.-Isp. 3. Ferd. 4. Cumb. 5. Gral. Gorskovski. 6. Viczmándi prépost. 7. B. Geszler. 8. Én. 9. Orosz Esperest. 10. Matolay. 11. Hercz. Schwarzenberg 'Adjutans.

Cumb. megszereté az ürmöst, melybe 1811-ki Tokajit egyveliténk. Ich bleibe bei diesem. Lassen sie mir keinen andern wein geben, mondá a generalisnak, mert oly rövid a látá a, hogy nem tudja, mit nyujtának. — A' tehénhúsra: 2 Portionen; *das | gibt | Kraft*, mondá, mit

Kraft. A káposzta mellett felkölt: Das Zempl. Com. soll leben. — Szögyéni felkölt: A Fels. Angl. Hercz. éljen. Kérem az Urakat, magyarázzák-meg ezt, mert én nem tudok Németül. Le sem ült, hanem ivott Ferd.-ért és Ferd. visszonozta. — Meine Herrn, Ungarn hat 51 Comitate, Trink' ich für jedes insbesondere, so wird man mich von hier wegschleppen. Also alle 51 zusammen sollen leben. — Ismét: M. H.' Ich sehe Ungarn das erstemal; aber ich hoffe es noch mehrmal zu sehen. Ich finde zwischen dieser Nation und der englischen viel Ähnlichkeit; sie ist brav, freundlich etc. etc. etc. Ung. soll leben. — Matolay megszóllala, de magát rútol összezavarva. Ungarn gleicht der englischen Nation darum, weil beide *freye* Nationen sind. A többit akkor sem tudtam, mert az értelem nem jól folyt. Azon végzé, hogy minket a 'Cumberland' *Freundschaftjá*-ba ajánla. H. Schw. általellenbe üle vele a válláról lefolyó Adjutánsi övvel, 's rá meresztette szemeit, 's azt 2 félekép lehet érteni. Cumb. felkele: M. H.' Der Herr da vis à vis mit mir; ich habe nicht die Ehre ihn zu kennen; hat gesagt etc. Aber *wir lieben unseren König*, weil wir glauben, er sei der *beste Ausleger der Gesetze*. Auch bringen wir nie Politik in unsere Zusammenkünfte, sondern sprechen von dem, was jeden Menschen ohne Unterschied der Nationen interessirt. — Es leben also Ungarns Schöne. — Még egyet ivott: M. H. der König *mein Bruder*, liebt Ihren Kaiser, wie Brüder den Bruder, davon versichere ich Sie. Es lebe also der Kaiser und das ganze Haus Östreich!

Azon ajtónál, a melyen belépék a Fő Ispáni szobába, sokan állának, senki a túlsó fal mellett. Én oda. Utánam Esküdt Gergelyi. Ezzel szóllék, s ime jó Schwarzenberg 's Gergelyivel úgy szólla, mint tábori ismerősével. Bajuszen zieren den Ungarn, mondá Schw. Én nem tolongok a nagyokhoz, de hogy ne mindig hallgassak, mondám, hogy én is M. vagyok, azomban megvallom, nekem nehezen esik azt hordani orrom alatt. — A' Herczeg erre egy Complimentet monda, melyet szégyenlek leírni. Még folyt a' beszéd, 's Schw. magyarul; midőn Ferd. megláta, hogy Gergelyinek a dolmányán a Canonen X pántlikája függ. Wo haben Sie gedient? — Szerencsém vala Fels. K. Hgh. alatt is; én Dijonig voltam. — Was waren Sie? — Unterlieutenant bey dem Regiment u. Rittmeister b. d. Insurrection. — Und varum sind Sie ausgetreten? kérdé Cumb. — Ew. K. Hoheit, der Ungar ist auch mit grauen Haaren soldat; es war Friede und ich trat aus; hats Noth, so binn ich dabey. — So recht, mondá Ferd.; Cumberland pedig felém fordult: C'est pour mieux sortir.

Ferd. azon pillanatban búcsúzóék, én pedig felkiáltám: Éljen a' M. Ther. unokája; s utánam kettő vagy három elmondá a' szót.

De elég ennyi. Ez megérdemli, hogy nekem juhot csinálj. — Öllelek tisztelettel és barátsággal.

Ez idén elég lesz talán 12 frt párjáért papiros pénzben.

Közli: LATKÓCZY MIHÁLY.